

Co-Design of innovative contract models for agri-environment and climate measures and the valorisation of environmental public goods

Verslag workshops 'Naar een new deal voor landbouw en natuur in Vlaanderen'

In het kader van de denkdag (praktijk innovatielab) rond innovatieve contractvormen op 3 december 2019 te Leuven.

Auteurs: Sven Defrijn (ABC Eco²)
Francis Turkelboom (INBO)
Saskia Wanner (INBO)
Dieter Mortelmans (INBO)

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant Agreement No. 818190.

1. INTRODUCTIE

Op 3 december 2019 hielden ABC Eco² en INBO een denkdag rond innovatieve contractvormen voor de vergoeding van natuur- en landschapsbeheer (of breder: het leveren van groene diensten) door landbouwers.

Hoe kan je landbouwers op een faire, effectieve en stimulerende manier vergoeden voor het leveren van deze maatschappelijke diensten? En welke contractvormen kunnen dit ondersteunen? Deze vragen stonden centraal en vormen ook het uitgangspunt van het Europese project Contracts2.0 waarbinnen deze dag kaderde.

Een 40-tal mensen waren aanwezig, met een goede mix van landbouwers, vertegenwoordigers van landbouworganisaties, beleidsinstanties en andere geïnteresseerden. Doel van deze dag was om de deelnemers te laten kennismaken met het project Contracts 2.0 en af te toetsen welke hoop en verwachtingen er vanuit de landbouwsector leven t.o.v. dit project. Op die manier konden de deelnemers mee richting aan het verdere verloop van het project geven, wat de relevantie ervan voor de praktijk ten goede komt.

Interessante sprekers uit Nederland en Ierland brachten inspirerende voorbeelden i.v.m. resultaatgerichte en collectieve benaderingen in het buitenland. Deze werden ingeleid door bestaande praktijkvoorbeelden uit Vlaanderen en een korte toelichting over de Europese context. Na afloop van de presentaties konden de aanwezigen hun stem uitbrengen bij een aantal stellingen om de temperatuur op te meten van het animo hiervoor bij de deelnemers.

Nadien gingen de aanwezigen in groepen verder aan de slag om te reflecteren over de gepresenteerde contractbenaderingen en hun toepasbaarheid in Vlaanderen. De volgende vragen kwamen hierbij aan bod: welke hopen en vrezes leven er t.o.v. een collectieve en resultaatgerichte aanpak, wat zijn mogelijke toepassingen, wie dient hierbij betrokken te worden? Daarnaast werd ook gepeild naar interessante vervolgvactiteiten en outputs van het project. In dit verslag worden de antwoorden op deze vragen vanuit de verschillende groepen samengevat.

2. STEMMINGEN ROND STELLINGEN

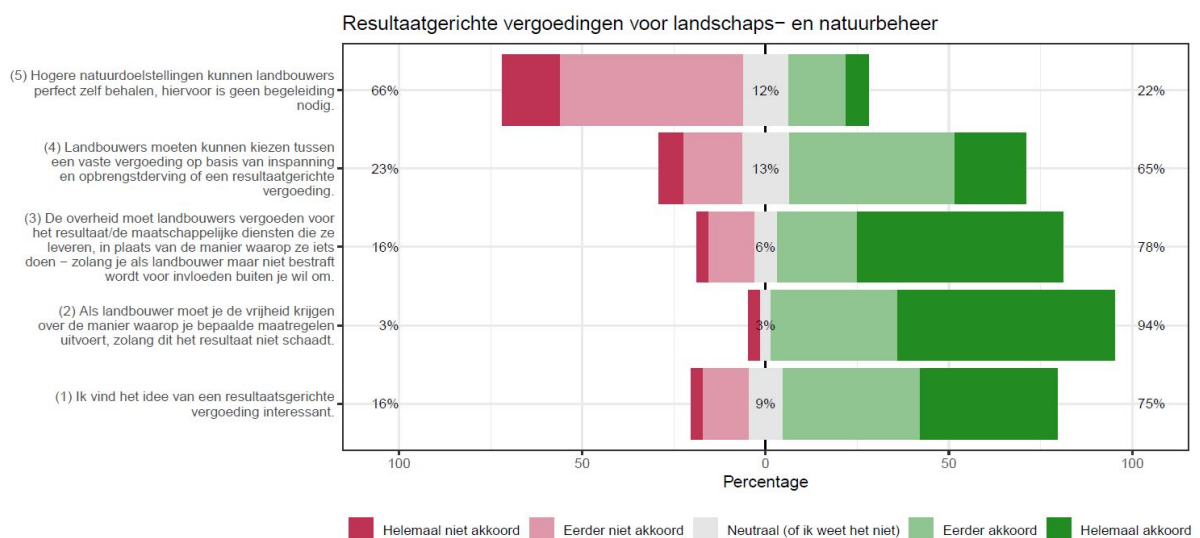
Stellingen over resultaatgerichte contracten

De volgende stellingen werden aan de deelnemers ter stemming voorgelegd:

1. Ik vind het idee van een resultaatgerichte vergoeding interessant
2. Als landbouwer moet je de vrijheid krijgen over de manier waarop je bepaalde maatregelen uitvoert (vb. aanpassing maaidatum ifv weersomstandigheden), zolang dit het resultaat niet schaadt.
3. De overheid moet landbouwers vergoeden voor het resultaat/de maatschappelijke diensten die ze leveren, in plaats van de manier waarop ze iets doen - zolang je als landbouwer maar niet bestraft wordt voor invloeden buiten je wil om (vb. extreme weersomstandigheden, vos die eieren van vogels eet).
4. Landbouwers moeten kunnen kiezen tussen een vaste vergoeding op basis van inspanning en opbrengstderiving of een resultaatgerichte vergoeding
5. Hogere natuurdoelstellingen kunnen landbouwers perfect zelf behalen, hiervoor is geen begeleiding nodig.

Antwoorden respondenten globaal

Uit de resultaten van de stellingenoefening blijkt dat $\frac{3}{4}$ respondenten interesse hadden in resultaatgerichte vergoedingen. Daarbij verwacht 66% toch dat er begeleiding bij nodig zal zijn. Wel vond 94% van de aanwezigen dat het belangrijk is dat de uiteindelijke keuze voor de manier waarop de doelstellingen gehaald worden bij de landbouwer ligt. Met andere woorden lijkt het wenselijk dat de begeleiding dan ook op vrijblijvende informatie inzet. Verder waren 78% van de aanwezigen het eens dat het risico dat de beoogde resultaten niet gehaald worden door externe invloeden niet mag in rekening gebracht worden bij de landbouwers.

Figuur 1: Overzicht van respondenten scores over 5 stellingen. De percentages rechts en links geven het aandeel respondenten aan die ofwel akkoord (rechts) of niet akkoord (links) waren. De percentages in het midden stemden neutraal of 'weet niet' (n=39)

Antwoorden respondenten per groep

Onderstaande figuren geven telkens de respons van elke subgroep (landbouwers, vertegenwoordiger van landbouworganisatie, vertegenwoordiger van overheidsinstelling en andere) aan. Zo was het de bedoeling om te kijken of er wezenlijke verschillen waren tussen deze groepen.

Zeer uiteenlopende verschillen zijn er evenwel niet. We merken wel dat voor stelling 1 (interesse voor resultaatgerichte vergoedingen) de interesse wat minder is bij de landbouwers dan bij de andere groepen. Tevens geven de resultaten aan dat de landbouwers redelijk verdeeld zijn over deze stelling, en de stelling of er begeleiding nodig zou zijn (stelling 5).

De stelling waarop de meeste groepen het minst verdeeld lijken over te zijn is dan weer stelling 2, over de keuze van de manier waarop resultaten behaald worden. Opmerkelijk genoeg waren de meest kritische respondenten hier de landbouwers (12% helemaal niet akkoord).

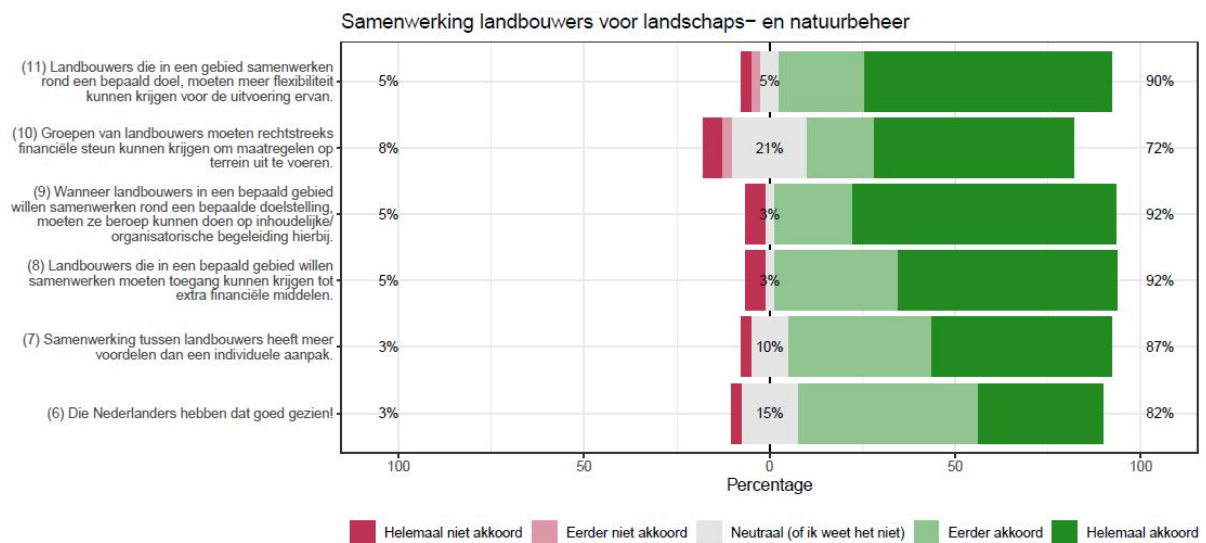
1. *Ik vind het idee van een resultaatgerichte vergoeding interessant*
2. *Als landbouwer moet je de vrijheid krijgen over de manier waarop je bepaalde maatregelen uitvoert (vb. aanpassing maaidatum ifv weersomstandigheden), zolang dit het resultaat niet schaadt.*
3. *De overheid moet landbouwers vergoeden voor het resultaat/de maatschappelijke diensten die ze leveren, in plaats van de manier waarop ze iets doen - zolang je als landbouwer maar niet bestraft wordt voor invloeden buiten je wil om (vb. extreme weersomstandigheden, vos die eieren van vogels eet).*
4. *Landbouwers moeten kunnen kiezen tussen een vaste vergoeding op basis van inspanning en opbrengstderving of een resultaatgerichte vergoeding*
5. *Hogere natuurdoelstellingen kunnen landbouwers perfect zelf behalen, hiervoor is geen begeleiding nodig.*

Stellingen over collectieve contracten

De volgende stellingen werden aan de deelnemers ter stemming voorgelegd:

6. *Die Nederlanders hebben dat goed gezien! (verwijzing naar de presentatie voor de stemming over het Nederlandse collectief model)*
7. *Samenwerking tussen landbouwers heeft meer voordelen dan een individuele aanpak.*
8. *Landbouwers die in een bepaald gebied willen samenwerken moeten toegang kunnen krijgen tot extra financiële middelen*
9. *Wanneer landbouwers in een bepaald gebied willen samenwerken rond een bepaalde doelstelling, moeten ze beroep kunnen doen op inhoudelijke/organisatorische begeleiding hierbij.*
10. *Groepen van landbouwers moeten rechtstreeks financiële steun kunnen krijgen om maatregelen op terrein uit te voeren.*
11. *Landbouwers die in een gebied samenwerken rond een bepaald doel, moeten meer flexibiliteit kunnen krijgen voor de uitvoering ervan*

Antwoorden respondenten globaal

Figuur 2: Overzicht van respondentenscores over 6 stellingen. De percentages rechts en links geven het aandeel respondenten aan die ofwel akkoord (rechts) of niet akkoord (links) waren. De percentages in het midden stemden neutraal of 'weet niet' (n=39)

Antwoorden respondenten per groep

Opvallend is dat op de meeste vragen voornamelijk positief (eerder akkoord tot helemaal akkoord) gestemd werd. Het Nederlandse model (stelling 6) werd bijvoorbeeld goed gewaardeerd met weliswaar 33% van de landbouwers en 22% van de beleidsvertegenwoordigers die neutraal stemden. Over stelling 7 (voordeel van samenwerken over individueel werken) waren de verschillende partijen het duidelijk eens dat samenwerken extra voordelen levert, waar ook financiële middelen tegenover mogen staan (stelling 8). Stelling 9 toont aan dat begeleiding hier ook een rol speelt, zoals bij de resultaatgerichte vergoeding. Wel waren de beleidsvertegenwoordigers verdeeld over het geven van rechtstreekse financiële steun aan collectieven voor het uitvoeren van maatregelen (44% neutraal, 44% voor en 11% tegen). Uiteindelijk is flexibiliteit hier ook weer door elke groep belangrijk gevonden (stelling 11).

6. *Die Nederlanders hebben dat goed gezien! (verwijzing naar de presentatie voor de stemming over het Nederlandse collectief model)*
7. *Samenwerking tussen landbouwers heeft meer voordelen dan een individuele aanpak.*
8. *Landbouwers die in een bepaald gebied willen samenwerken moeten toegang kunnen krijgen tot extra financiële middelen*
9. *Wanneer landbouwers in een bepaald gebied willen samenwerken rond een bepaalde doelstelling, moeten ze beroep kunnen doen op inhoudelijke/organisatorische begeleiding hierbij.*
10. *Groepen van landbouwers moeten rechtstreeks financiële steun kunnen krijgen om maatregelen op terrein uit te voeren.*
11. *Landbouwers die in een gebied samenwerken rond een bepaald doel, moeten meer flexibiliteit kunnen krijgen voor de uitvoering ervan.*

3. SWOT¹ COLLECTIEVE AANPAK

3.1. Hopen

Organisatie en logistiek

- Als belangrijk voordeel wordt de lagere **coördinatiekost** en de vermindering van de **bureaucratische last** voor de landbouwers gezien (beide groepen). De landbouwers-groep merkte op dat een overhead van 15% voor Boerennatuur een heel positief verhaal is, in vergelijking met Vlaanderen waar 80% naar de overheid gaat. Landbouwers zien veel mogelijkheden voor de **voordeur/achterdeur** aanpak van Boerennatuur.
- De **rol van landbouwers** neemt toe in een collectieve aanpak. Landbouwers zien vooral het voordeel dat landbouwers zelf meer het **heft in eigen handen** kunnen nemen, en dat op deze manier flexibeler kan ingespeeld worden op bepaalde noden. Dit vermindert de nood aan boetes en controles, en zal zorgen voor meer vertrouwen bij landbouwers. Als bijkomend voordeel zien zij dat er via een landbouwcollectief een beter antwoord kan geboden worden aan een steeds “groener wordende maatschappij”. De niet-landbouwer-groep benadrukte dat deze aanpak zowel de individuele landbouwer als het collectief zal **responsabiliseren**. Dit kan leiden tot een voorbeeldfunctie voor andere landbouwers.

Netwerking en kennis

- De niet-landbouwers-groepen zagen als belangrijk voordeel dat een collectief een **netwerk** mogelijk maakt **tussen boeren**. De verwachting is dat dit zal leiden tot een betere samenwerking tussen landbouwers, meer betrokkenheid, kennisopbouw en kennisoverdracht, betere technieken en beter (collectief) beheer. Het groepsgevoel en collectieve dynamiek kan ook de drempel verlagen bij andere boeren om deel te nemen.
- De landbouwer-groep benadrukte dat het collectief **een tussenpersoon** kan zijn tussen landbouwers en de overheid, dat het landbouw-vervangers kan zoeken indien nodig, en dat het expertise van buitenaf kan inschakelen.

Verwachte impacten

- De voordelen van een **gebiedsgerichte aanpak** werd door de verschillende groepen beaamd. Maar de argumenten waren wel verschillend. De landbouwer-groep benadrukte vooral het feit dat de **gebiedskennis** van de landbouwers op deze manier beter gebruikt zal worden, en dat er meer mogelijkheid zal zijn voor lokaal maatwerk en flexibiliteit. De niet-landbouwers-groepen benadrukten vooral de **schaalvoordelen** bij het collectief werken: er wordt gewerkt in een groter aaneengesloten gebied waar aandacht kan besteed worden aan de landschapsbenadering en de ecologische processen binnen dat gebied.
- Tenslotte werd ook vermeld dat deze aanpak zal leiden tot meer **maatschappelijke waardering** voor de geleverde inspanningen door landbouwers.

¹ In een SWOT worden sterkten (Eng: *Strengths*), zwakten (*Weaknesses*), kansen (*Opportunities*) en bedreigingen (*Strengths*) van een model in beeld gebracht. In het kader van deze oefening werden de sterkten en kansen als ‘Hopen’ en zwakten en bedreigingen als ‘Vrezen’ geformuleerd.

3.2. Vrezen

Organisatie en logistiek

- Er is een goede **begeleiding/coördinatie** nodig om een collectief systeem stap voor stap op te bouwen (incl. bemiddeling), want samenwerking komt niet vanzelf (niet-landbouwers-groep).
- Bij de landbouwers-groep werd de vraag gesteld of een collectief **per se gebiedsdekkend** moet werken? In Nederland zijn de collectieven gebiedsdekkend/regionaal georganiseerd en met mensen die de boeren kennen.

Rol overheid

- Bij de niet-landbouwers groepen waren er een aantal bezorgdheden i.v.m. de rol van de **overheid en de beleidscontext**: er is nog geen aangepaste wetgeving om groepen van landbouwers te laten werken (bv. link met mestwetgeving), wetgeving is niet aangepast aan bepaalde problematieken (bv. houtsnippers), er zal vertrouwen nodig zijn vanuit de overheid om dit systeem ingang te laten vinden/effectief te laten zijn, en er is de vrees dat het collectief (te) veel functies zal overnemen van de overheid (een respons was dat een collectief geen concurrentie zal zijn met VLM, maar dat de rol van VLM eerder zal veranderen naar een ondersteunende en adviserende rol). Door al deze uitdagingen zal de schakel naar een collectieve aanpak misschien wel te traag verlopen.
- Bij de landbouwers-groep was er de vrees i.v.m. een **plotse veranderingen** in het beleid, en de angst voor (plotse) afname subsidies.

Netwerking en kennis

- Bij de niet-landbouwer-groep was er een bezorgdheid over de **samenwerkingscultuur** onder Vlaamse landbouwers (verschillend van die van Nederland of Frankrijk), en hoe je zo een groep samenhoudt (financiële aspect kan hier parten spelen).
- Bij de landbouwer-groep was er bezorgdheid of er **genoeg kennis** zal zijn bij de groepen, of ze experts over agrarisch-natuurbeheer in dienst kunnen nemen (zonder meerkost voor de landbouwers), en zo ja, waar ze die experts zullen kunnen vinden?

Verwachte impacten

- Er werd een bezorgdheid geuit dat landbouwers zich niet zouden houden aan **afspraken/beheerplannen/opvolging** (niet-landbouwer-groep).
- **Op lange termijn** moet er gedacht worden aan het ruimere plaatje: het verdienmodel voor de verschillende bedrijven, financiële risico's die een groep neemt, en verschil in verdeling van subsidies tussen landbouwers in een collectieve setup (niet-landbouwer-groep).

3.3. Extra voorbeelden

- Coöperaties die aan machinedelen doen en werk verdelen op landbouwkundig vlak, bv. voor onderhoud van een ANB natuurgebied in Kruikebeke.
- Waterlandschapsprojecten: Hierin zijn partners ook aan het zoeken naar dergelijke collectieve vormen binnen systeem van beheermaatregelen op maat (bv. hoe verhaal ik landbouwer-buurman om mee te doen).
- Brouwerij 3 Fonteynen (meer uitleg in annex).

3.4. Wie nog extra bij betrekken?

- Organisaties binnen Waterlandschap.
- ANB.
- Waterwegen en zeekanaal.
- Verwerkers betrekken: Een collectief vormen op ketenniveau (vb van Brouwerij 3 fonteinen) (meer uitleg in annex).

4. SWOT RESULTAATGERICHTE AANPAK

4.1. Hopen

Verwachte impacten

- Een belangrijke hoop omtrent de aanpak van resultaatgerichte contracten is het beter en sneller behalen van een **hogere natuurkwaliteit** en het anders bekijken van **landschappen**. Dit enerzijds doordat natuurstreefdoelen **financieel opgewaardeerd** en opgenomen kunnen worden binnen de **bedrijfsdoelen**, en anderzijds door (hopelijk) de grotere **betrokkenheid, motivatie** (door het zien van de resultaten en het ontvangen van de inkomsten), **flexibiliteit** (de landbouwer bepaalt zelf hoe de resultaten te behalen), **stabieliteit** (stabiele investering door betaling op lange termijn) en **eigenaarschap** van landbouwers.
- Er wordt gehoopt dat boeren daardoor meer zullen doen dan strikt noodzakelijk, omdat ze resultaten willen behalen.
- Ook op een **hogere deelname** wordt gehoopt en dat deze een betere ingang kan vinden bij landbouwers dan de huidige beheerovereenkomsten en agromilieumaatregelen.

Organisatie

- **Vrijwilligheid** is belangrijk, wanneer landbouwers willen uitstappen moet dit mogelijk zijn.
- De **samenwerking tussen natuursector en de landbouw** zou een positief effect kunnen zijn van resultaatgerichte contracten.
- Enkele deelnemers zien een mogelijke opportuniteit in het combineren van collectieve en resultaatgerichte systemen, al is dit ook een bezorgdheid.
- Toepassing van resultaatgerichte contracten kan gebeuren door financiering via GLB voor **pilootprojecten**, daarvoor is nood aan flexibiliteit in de huidige wetgeving op lidstaatniveau (bv. voor Burren in Ierland), resultaatgerichte **ecoschema's** of overeenkomsten via **landinrichting**.

Agro-economische aspecten

- Landbouwers benadrukken dat zij geen volledige resultaatgerichte contracten willen, maar een **substantiële basisvergoeding** voor natuurbeheer met een **extra resultaatgerichte beloning**. Dit omdat landbouwers uiteraard zelf niet al de factoren in handen hebben (droogte, stormschade, vossen,...) en ook niet vertrekken van dezelfde beginsituaties (bv. sterk bemest weiland gaan verschromen tov reeds schraal weiland met al veel bloemen). Er zou daarom gezocht moeten worden naar een **hybride tussen inspannings- en resultaatsvergoeding** waarbij ook **ondersteunende acties** en **overgangperiodes** opgevangen moeten worden.
- Landbouwers hopen dat resultaatgerichte contracten een manier kunnen zijn om geld bij de boer te houden (ipv het subsidiëren van producten).

- Er wordt ook gehoopt dat evenveel [GLB] middelen voor landbouwers behouden blijven.
- Vanuit de niet-landbouwers wordt aangegeven dat zij hopen dat zowel producten als het beheer goed vergoed zullen worden via een resultaatgerichte aanpak (bv. via een getrapte vergoeding).

4.2. Vrezen

Agro-economische aspecten

- Er wordt gevreesd dat de focus niet genoeg ligt op het **agro-economische aspect** bij dit systeem. Resultaatgerichte contracten moeten ook het **(economische) landbouwsysteem versterken**.
- Er is een vrees voor **waardevermindering** in het geval ecologie niet voldoende financieel opgewaardeerd wordt.
- Ook in het geval externen of externe diensten aangenomen moeten worden (bv. voor advisering, monitoring of controle) geeft dit een **meerkost** die wegvloeit van de landbouw.
- Daarnaast is er de vrees bij landbouwers om ondanks vele inspanningen geen resultaat te behalen (**onzekere vergoeding**), omdat resultaten niet enkel afhankelijk zijn van inspanning, maar ook van bv. regionale factoren, de invloed van bodem op biodiversiteit, ruimtelijke factoren, beginsituatie...
- Landbouwers vrezen ook dat de compensatie voor resultaten zal ingevuld worden met fondsen van de **basispremie/basisbetaling** (pijler 1) dewelke voor vele landbouwers levensnoodzakelijk is. Een verlaging van deze inkomstenbron is voor hen onbespreekbaar.
- De vrees voor misbruiken (bv. maatregelen van een landbouwer moedwillig beschadigen om deze financieel te schaden).
- Daarnaast bestaat er nog de vrees dat een resultaatgerichte aanpak enkel voor grote percelen (>10ha) werkt.

Monitoring en controle

- Er wordt gevreesd dat er ifv resultaatgerichte contracten veel (meer) **monitoring** zal moeten gebeuren, en dat dit een dure kost zal opleveren. De manier waarop de indicatoren worden opgesteld zal een zeer belangrijk element zijn in het opstellen van resultaatgerichte contracten.
- De metingen van de resultaten zouden **(te) complex** kunnen zijn.
- Ook bestaat een vrees omtrent de **objectiviteit** van de beoordeling.
- Momenteel heerst de perceptie van een **strafbeleid**. Dit zou moeten omgezet worden in een beloonbeleid. De manier waarop de controle verloopt (bv. te streng, niet flexibel genoeg) is volgens de deelnemende landbouwers de dominante factor in dit systeem.
- In de perceptie van de beoordeling kan meespelen wie adviseert, controleert en beoordeelt. In Nederland gebeurt de controle door collectieven en is er een extra controle door de overheid. In Ierland (Burren) gebeurt de controle door een zelfgekozen landbouwadviseur en is er een extra overheidscontrole. De landbouwer kan zelf zijn of haar adviseur kiezen, omwille van het belang van vertrouwen en lokale kennis.

Biodiversiteit

- De vrees voor het aantrekken van invasieve soorten met de mogelijke gevolgen van dien op de biodiversiteit.

4.3. Extra voorbeelden

- Scorekaart (dit bestaat niet enkel in Ierland)
- Pilootproject EU in Roemenië: boeren hebben zelf een scoresysteem opgesteld en gingen hiervoor bij elkaar op bezoek. Dit promoot ook om te leren van elkaar (meer uitleg in de annex).
- Natuurrijk Limburg, Zuid Limburg: hamster (meer uitleg in de annex)
- Elzas: de subsidie voor verschillende teelten en hamster wordt gedeeld onder boeren (meer uitleg in de annex).

4.4. Wie nog extra bij betrekken?

- ANB i.v.m. natuurbeleid: bv. supplement/bonus vanuit natuursector voor resultaat
- Natuurpunt voor ecologische kennis/monitoring
- Waarnemingen in de buurt: burgers (citizen science) en vrijwilligers betrekken.

5. SUGGESTIES VOOR VERVOLGACTIVITEITEN

5.1 Inhoudelijk

De deelnemers willen via het project meer bijleren over de initiatieven in de partnerlanden i.v.m. hun aanpak/organisatie/structuur, locatie, beleidscontext, voor- en nadelen, verschillen in werking,... Daarbij dient rekening gehouden te worden met de Vlaamse context in de resultaten van het project.

Daarnaast werd de hoop geuit dat dit project, door bundeling van kennis, ook wetenschappelijk onderbouwing kan geven aan vragen i.v.m. het effect van resultaatgerichte/collectieve systemen op het verdienmodel voor landbouwers en op de omvorming/transitie van hun bedrijf naar deze systemen.

Er werd ook geopperd om navraag te doen bij landbouwers i.v.m. de factoren die van belang zijn voor hen om al dan niet deel te nemen aan een bepaald contractmodel (bv. contractduur).

Vanuit de landbouwersgroep werd ook de vraag gesteld naar onderbouwing van de relatie tussen het ecologisch beheer en de afzet van hun producten (hoe ervoor zorgen dat dit leidt tot een betere vermarkting/vergoeding uit de markt). Ook andere deelnemers vragen om een doorvertaling te doen van de resultaten naar de consument en naar andere actoren in het landschap (bv. toeristische sector).

5.2 Activiteiten

Zowel uit de groep landbouwers als bij de andere deelnemers werd aangegeven nog meer te willen leren aan de hand van interessante praktijkvoorbeelden, via de organisatie van een terreinbezoek in binnen- of buitenland (bv. via een studiereis naar Ierland of Boerennatuur in Nederland) of door mensen uit het veld uit te nodigen.

De landbouwers gaven daarnaast ook aan nog meer in interactie te willen gaan met beleidsmakers en natuurbeschermers, om zo de dialoog tussen landbouw, beleid en natuur te verbeteren.

Ze vragen ook om de verhalen van vandaag nog breder uit te dragen naar de landbouwsector via diverse communicatiekanalen (papier, digitaal, mondeling).

5.3 Procesmatig

De landbouwers hopen dat qua aanpak, het project in nauwe interactie blijft verlopen met de landbouwers die in het veld staan, zodat er ook rekening gehouden kan worden met economische en praktische aspecten (zoals grondsoorten, zaaidatum, droogte, etc.). Daarnaast onderstrepen ze het belang van vrijwilligheid voor landbouwers om zelf keuzes te kunnen maken i.v.m. deelname aan milieumaatregelen.

De landbouwers hopen dat dit project kan bijdragen tot een meer respectvolle houding van de overheid (controleurs) t.o.v. landbouwers.

Ten slotte wordt de vraag gesteld om in het project ook de afdelingen landinrichting en mestbeleid te betrekken voor equivalente maatregelen, naast de afdeling beheerovereenkomsten.

6. BIJLAGEN

Bijlage 1: Gedetailleerde resultaten van de groepsdiscussies

Collectieve benadering

HOOP

Groep 1 (landbouwers)

- Lagere coördinatiekost (pijler II = 80% tewerkstelling voor administraties). 15% voor Boerenatuur, dat is een heel positief verhaal in vergelijking met Vlaanderen waar 80% naar de overheid gaat. Maar wat uitgespaard wordt, vloeit in Nederland niet terug naar de landbouw.
- Organisatie zelf meer in de hand: Als landbouworg. collectief kunnen we antwoord bieden aan steeds groener wordende maatschappij.
- Meer kennis: Gebiedskennis van de landbouwers zelf.
- Meer op maat: Meer lokaal maatwerk.
- Expertise van buitenaf inschakelen: Collectief kan landbouwers samenbrengen en vervangers zoeken. Tussenpersonen tussen landbouw en overheid. Als dat geld kost, van waar komt dat dan? Dat mag niet van het inkomen van de boeren gaan.

Groep 2

- Meer dekking binnen een gebied, gebiedsgerichte aanpak levert meer op voor het gebied
- Er wordt een betere band en samenwerking tussen landbouwers verwacht en zal resulteren in een beter (collectief) beheer, kennis overdracht en technieken.
- Een hogere responsabiliteit bij de individuele landbouwer zowel als het collectief door nauwere band voorbeeldfunctie
- Veel positieve verwachtingen/mogelijkheden omtrent voordeur/achterdeur principe (landbouwer zit mee in de beslissing): over te nemen en uitvoeren in Vlaanderen.
- Minder administratie voor de landbouwer
- Meer pilootprojecten, of projecten in het algemeen

Groep 3 en 4

- Positief zijn de schaalvoordelen bij het collectief werken. Er wordt gewerkt in een groter aaneengesloten gebied (opmerking werd 2x vermeld door 2 verschillende groepen) waar aandacht kan besteed worden aan de landschapsbenadering en de ecologische processen binnen dat gebied.
- Collectief werken zorgt voor meer betrokkenheid: je bent meer op de hoogte van wat anderen juist doen en daardoor ook over wat je zelf kan gaan doen.
- Het zorgt voor een netwerk tussen de boeren en bijhorende kennisopbouw. Het groepsgevoel en collectieve dynamiek kan de drempel verlagen bij andere boeren om deel te nemen.
- Het collectieve systeem is minder bureaucratisch, kan flexibeler inspelen op bepaalde noden en zorgt voor meer vertrouwen bij landbouwers (geen boetes, controles, ...).
- De opschaling kan ook voor meer waardering voor de geleverde inspanningen leveren.

VREES

Groep 1 (landbouwers)

- Gebiedsdekkend nodig? In Nederland zijn de collectieven gebiedsdekkend, regionaal georganiseerd en met mensen die de boeren kennen
- Genoeg kennis bij de groepen? Mensen in dienst nemen? Waar vind je experts agrarisch-natuurbeheer? (In NL bestaat die traditie al langer, + zij nemen externen aan)
 - Vb: Predatorenbeleid (eg. vossen) (in NL hoort dat bij weidevogelsbescherming)
- Beleid: Veranderingen in beleid, angst voor (plotse) afname subsidies
- Expertise mag geen meerkost worden

Groep 2

- Landbouwers houden zich niet aan afspraken/beheerplannen/opvolging
- Dat de schakel naar een collectieve aanpak niet tijdig zal gebeuren of helemaal niet wegens het systeem
- Is er in Vlaanderen een cultuur onder de landbouwers om samenwerken zoals in NL of FR?
- Zal het collectief te veel functies overnemen van de overheid?
 - o Door een kleinere collectief zal geen concurrentie optreden richting VLM, VLM zal eerder een ondersteunende rol krijgen en advies verlenen.
- Een grote landbouwer wordt misschien minder vergoed dan een collectief ook al zou de grote landbouwer evenveel hectares in beheer hebben.

Groep 3 en 4

- Geen financiële zekerheid op lange termijn voor collectieve systeem.
- Vrees i.v.m. 'Hoe hou je de groep samen': het financiële speelt daarbij een belangrijke rol.
- Geen aangepaste wetgeving om groepen van landbouwers te laten werken (bijv. link met mestwetgeving) + wetgeving is ook niet aangepast aan bepaalde problematieken (houtsnippen). Dit zijn actuele moeilijkheden die initiatieven kunnen belemmeren.
- Er is goede begeleiding/coördinatie nodig om het collectieve systeem stap voor stap op te bouwen (bemiddeling), want samenwerking komt niet vanzelf.
- Om dit systeem te laten ingang vinden/effectief te laten zijn is er ook vertrouwen nodig vanuit de overheid; ze moeten durven loslaten.
- Wat met het ruimere plaatje? Uiteindelijk gaat het over het verdienmodel voor de verschillende bedrijven.
- Wat met bepaalde risico's (i.f.v. verdienmodel) die je neemt als groep?
- Collectief systeem vraagt veel begeleiding en goede coördinatie.

VOORBEELDEN

Groep 3 en 4

- Coöperaties die aan machinedelen doen en werk verdelen op landbouwkundig vlak
- Bijv. voor onderhoud van een ANB natuurgebied in Kruibeke
- Waterlandschapsprojecten: hierin zijn partners ook aan het zoeken naar dergelijke collectieve vormen binnen systeem van beheermaatregelen op maat: dit in de zin van hun landbouwer-buurman te overhalen om mee te doen.
- Brouwerij 3 Fonteinen: de hele keten maakt deel uit van het collectief (kosten worden gedeeld doorheen keten). Individueel contract tussen landbouwers en brouwerij. Jaarlijks contract o.b.v. aftoetsen tussen brouwerij en landbouwers om mogelijkheid ter verbetering te laten (lange termijn visie).

WIE BETREKKEN?

Groep 3 en 4

- Verwerkers betrekken: een collectief vormen op ketenniveau (voorbeeld van Brouwerij 3 fontein) waarin de verwerker mee betaald en de kosten worden gedeeld. Belangrijk om die informatie ook mee te geven aan de consument. Dit betreft 1 contract waarbij collectief wordt over nagedacht, afgetoetst met alle boeren door ze samen te brengen. Dit is een jaarlijks contract om jaar na jaar te kunnen verbeteren.
- Organisaties binnen Waterlandschap
- ANB
- Waterwegen en zeekanaal

Resultaatgerichte benadering

HOOP

Groep 1 (landbouwers)

- Substantiële basisvergoeding + extra beloning: Substantiële basisvergoeding voor natuurbeheer, omdat je niet al de factoren in handen hebt (droogte, stormschade, vossen,...) + extra [resultaatgerichte] beloning
- Manier om geld bij de boer te houden. Maatschappij wil geen gesubsidieerde melk- of vleesproducenten. Dit is een manier om subsidies bij de boer te houden.
- Ecologisch aspect moet financieel opgewaardeerd worden
- Natuurstreefdoelen / bedrijf

Groep 2

- Aanpak resultaatgerichte beheer = beter en sneller resultaat
- Verhoogde flexibiliteit in beheer (a la NL)
- Goede vergoeding op product zowel als beheer (getrapte vergoeding).
- Even veel middelen
- Biodiversiteit als een (landbouw)product => economisch sterker + eigenaarschap
- Hogere deelname, meer gangbaar,
- Samenwerking tussen natuur en landbouw, minder harde grenzen (veld en hoofd)

Groep 3 en 4

- Boeren zullen meer doen dan strikt nodig omdat ze resultaat willen halen.
- Er zal sneller meer resultaat bereikt worden door hogere betrokkenheid van landbouwers.
- De natuurkwaliteit zal er effectief op vooruit gaan.
- Kijken naar een hybride model om beide systemen te combineren: collectieve en resultaatgerichte (ook bezorgdheid). Overgangperiode bij uitblijven van het resultaat.
- Kijken naar hybride tussen inspannings- en resultaatvergoeding:
 - Vertrekken van een lage kwaliteit, maar dan ga je ook niet veel krijgen (sterk bemest weiland gaan versralen tov reeds schraal weiland met al veel bloemen).
 - Mensen die vertrekken vanuit een slecht begin zullen initieel meer vergoed worden op basis van inspanningen en daarna meer op resultaat (antwoord Derek): ook ondersteunende acties. Goede resultaten; minder vergoed voor inspanningen => is een wisselwerking.

- Het is nieuw => landbouwers moeten zoeken hoe het ineen zit; in tweede jaar zien ze al effect van hun maatregelen en zien ze al hun score stijgen: halen daar ook hun motivatie uit.
- Kansen voor toepassing/financiering
 - Financiering als GLB-pilot in Ierland hiervoor mogelijk: In Burren al gebruikt. Nood aan flexibiliteit in huidige wetgeving, gebeurt op lidstaatniveau.
 - Ecoschema's kunnen meer result-based toegepast worden
 - Overeenkomsten via landinrichting
- Stabiele investering door betaling op lange termijn. Vrijwilligheid is belangrijk; als Ierse landbouwer er wil uitstappen kan dit. Maar ook administraties zijn bang van verandering; net als landbouwers.
- Landschappen worden op een andere manier bekeken.

VREES

Groep 1 (landbouwers)

- Waardevermindering: Hoe wordt eventuele waardevermindering opgevangen?
- Wat als je veel inspanning doet maar geen resultaat behaalt?
 - Antwoord Derek: Get a new advisor!
- Objectiviteit: Ik stel me vragen over de objectiviteit van de beoordeling (als ze niet goed geslapen hebben, is het niet goed!). Perceptie van bestraffing: Nu is er een strafbeleid, dat moet een beloonbeleid worden.
 - Wie controleert?
 - In Nederland gebeurt de controle door collectieven + extra controle door overheid (want EU geld).
 - In Ierland gebeurt de controle door de 'farmers' advisors' (deze wordt betaald door de landbouwer, met overheidssubsidie) + 5% overheidscontrole (zoals taxen indienen, monitoring door drones?). De landbouwer kan zelf zijn adviseur kiezen (=belang van vertrouwen, lokale kennis)
- Betaling moet blijven (pijler 1): Basispremie/basisbetaling is waarop de boeren overleven (-50%, haalt dat onderuit, onze basisbetaling mag niet afgenomen worden).
- Extensieve gebieden: Dit is een mooi verhaal in extensieve gebieden. (Discussie: in Nederland is intensieve landbouw en werkt daar ook. Dan werd geopperd dat het met perceelgrootte te maken kan hebben.)
- We moeten meedoen aan projecten waarvoor we externen moeten aannemen, dat is weer geld dat wegvloeit.
- Financieel rendement moet hetzelfde blijven, het ecologische aspect moet financieel opgewaardeerd worden.

Groep 2

- Dure monitoring, te veel monitoring
- Onzekerheid van een vergoeding te ontvangen ipv harde cijfer. Resultaten zullen afhankelijk zijn van regionale factoren, invloed bodem op biodiversiteit (vershraling op zandgrond).
- Wat als een buurman een conflict heeft met de landbouwer en diens resultaten negatief beïnvloed om hem financieel te treffen?

Groep 3 en 4

- Er moet meer focus liggen op het agro-economische aspect bij dit systeem: boeren moeten inzien dat het ook hun (economische) landbouwsysteem versterkt. Dit punt werd wat gemist in de presentaties.

- Landbouwers met angst van de vele vooropgestelde doelstellingen. Angst om resultaat niet te bereiken (Derek McLoughlin “vaak denken ze dat ze een lage score zullen krijgen voor hun maatregelen, maar vaak is dat helemaal niet zo. De ‘Early adopters’ werken ook drempelverlagend voor andere boeren.”)
- Belangrijk dat er een goede meting van de resultaten wordt uitgevoerd.
- De resultaten zijn ook sterk afhankelijk van ruimtelijke factoren.
- De metingen voor het resultaat zijn complex. De manier waarop de indicatoren worden opgesteld is belangrijk.
- De manier waarop de controle verloopt is de dominante factor in dit systeem. Kan té controlerend bevonden worden.
- Administraties zijn bang van verandering; net als landbouwers.
- Ook invasieve soorten worden aangetrokken => effect op biodiversiteit.

VOORBEELDEN

Groep 2

- Scorekaart, niet enkel in Ierland.
- Pilootproject:
 - o In het verleden in Roemenië in gebruik geweest, niet volledige perceel, enkel stroken in het grasland.
- Natuurrijk Limburg, Zuid Limburg: goed werk hamster, goede relatie RLHV, Natuurrijk Limburg goede relatie met landbouwer, zeer goede natuur/landbouw kennis, sterke veldmedewerkers
- Elzas: ieder stuk een andere teelt, hamster, subsidie delen onder boeren. Probleem opvolging: bij wie zit de hamster?

Groep 3 en 4

- Roemenië: daar werd ook pilootproject gedaan op vraag van de Europese Commissie: boeren hebben zelf een scoresysteem opgesteld en gingen hiervoor bij elkaar op bezoek. Dit ook om te leren van elkaar. Gebied was 30 000 ha groot. <https://fundatia-adept.org/>
- Barbiek – Basel(?)

WIE BETREKKEN?

Groep 3 en 4

- ANB i.v.m. natuurbeleid: bijv. supplement/bonus vanuit natuursector voor resultaat
- Natuurpunt voor ecologische kennis/monitoring
- Waarnemingen in de buurt: burgers (citizen science) en vrijwilligers betrekken.

VERVOLGACTIVITEITEN?

Groep 1 (landbouwers)

- Reis
- Plaats met meer parking
- Praktijkvoorbeelden: zelf kijken in het veld, mensen uitnodigen
- Interactie met beleidsmakers en natuurmensen: mensen die het beleid uitstippelen, niet enkel met controleurs. Forceer de dialoog tussen landbouw-natuur-beleid.

Groep 3 en 4

- In welke vorm gebeurt dit in de partnerlanden van het project Contracts 2.0? Graag bundeling van voorbeelden en initiatieven i.v.m. hun aanpak, de locatie, meer diepgaande informatie over de link met wetgeving (bijv. GLB: hoe lossen ze bepaalde zaken op?). Informatie over die initiatieven; niet enkel de brochures, websites.
- Wetenschappelijk bewijs => bundelen van de kennis i.v.m. het effect van resultaatgericht/collectief systeem op het verdienmodel van landbouwers + i.v.m. de omvorming/transitie van hun bedrijf naar deze systemen.
- Navraag doen bij landbouwers over welke factoren belangrijk zijn voor henzelf: bijv. in welk model willen ze werken en in welk model totaal niet (bijv. collectief)? Hoe staan ze tegenover een bepaalde lengte van een contract (bijv. meer dan vijf jaar?) ...
- Doorvertaling van resultaten naar de consument toe en andere actoren in het landschap.
- Praktijkvoorbeelden tonen door organisatie van terreinbezoeken in binnen en buitenland (bijv. bij BoerenNatuur op bezoek gaan).
- Info over hoe de verschillende collectieven in NL zich organiseren: structuur, voordelen en nadelen/ verschillen in werking ...
- Rekening houden met de Vlaamse context in resultaten van het project Contracts 2.0.
- Ook VLM afdeling Landinrichting en Mestbeleid erbij betrekken voor equivalente maatregelen; dus niet alleen afdeling Beheerovereenkomsten.

WANNEER BEN JE TEVREDEN OVER HET PRAKTIJK LAB?

Groep 1 (landbouwers)

- Input en output van landbouwers die in het veld staan, tussentijdse evaluatie
- Praktische kant moet aan bod komen (zaken zoals zaaidatum, droogte, grondsoorten...moet allemaal bespreekbaar zijn). Projecten houden daar niet altijd rekening mee.
- Op vrijwillige basis deelnemen, zelf keuzes maken aan milieumaatregelen
- Relatie tussen ecologisch beheer met de afzet van onze producten (goede ecologische score, betere vermarkting/financiële vergoeding). Overkoepelend label! Geen ander label naast de anderen. Een check-list kan hierbij helpen (vb: teelten in stroken doet de prijs stijgen)
- Meer respectvol/flexibel bij controle voor boeren: Controles gebeuren nu respectloos: maaidatum 15 juni (ik heb 14 juni gemaaid en wordt daarop respectloos behandeld). Er moet menselijk met de mensen omgegaan worden. (vb. VLM). Derek: de doelstelling is niet beïnvloed.
- Focus ook op economisch aspect voor landbouwers
- Meer landbouwers bereiken met verhalen van vandaag (via B&T, digitaal, in gesprekken, discussies)

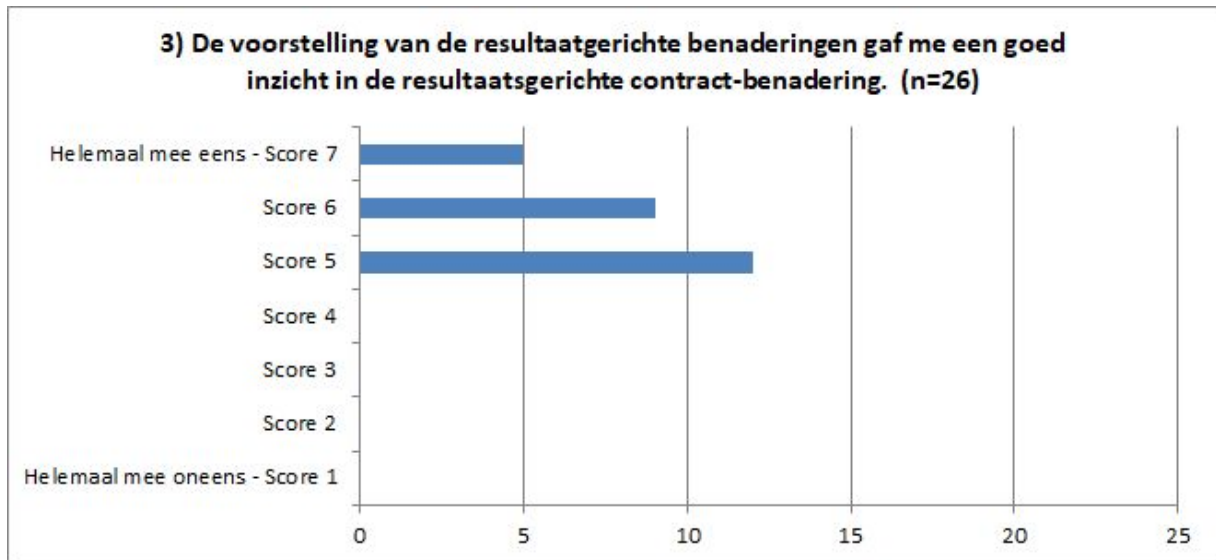
Bijlage 2: EVALUATIE VAN DE WORKSHOP DOOR DE DEELNEMERS

Na afloop van de workshop werd een evaluatieformulier bezorgd aan de deelnemers. Daarin werd gevraagd om de doelstellingen, de aanpak en de resultaten van deze sessies te evalueren. Zesentwintig deelnemers vulden het evaluatieformulier in.

Toelichtingen door de deelnemers bij deze vraag:

- Is maar 1 (vrij extreem) voorbeeld [score 6]

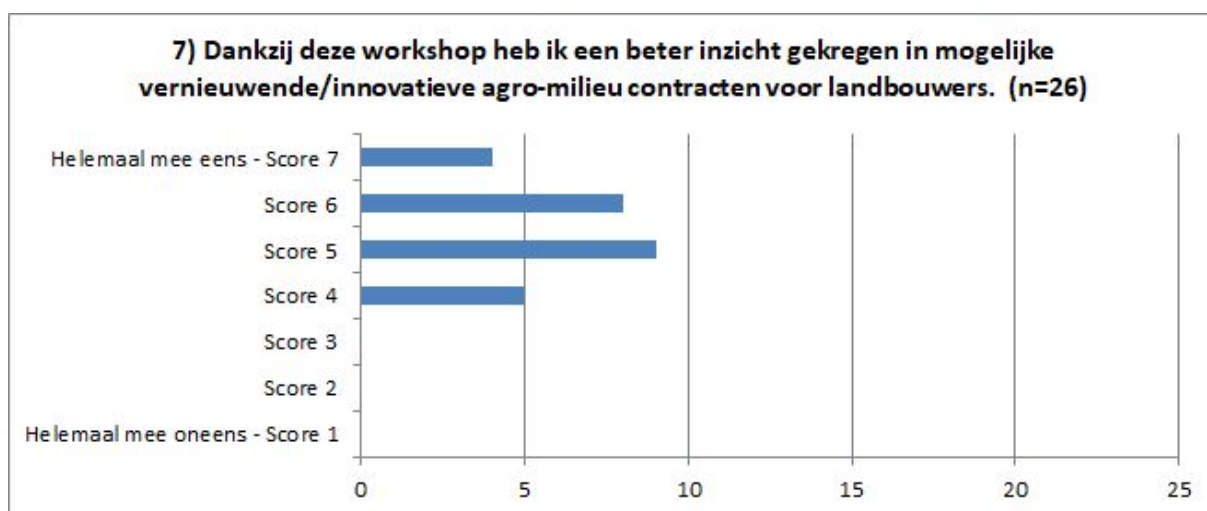
Toelichtingen door de deelnemers bij deze vraag:

- Jammer dat we gesplitst werden!! Landbouwers <-> ... [score 5]

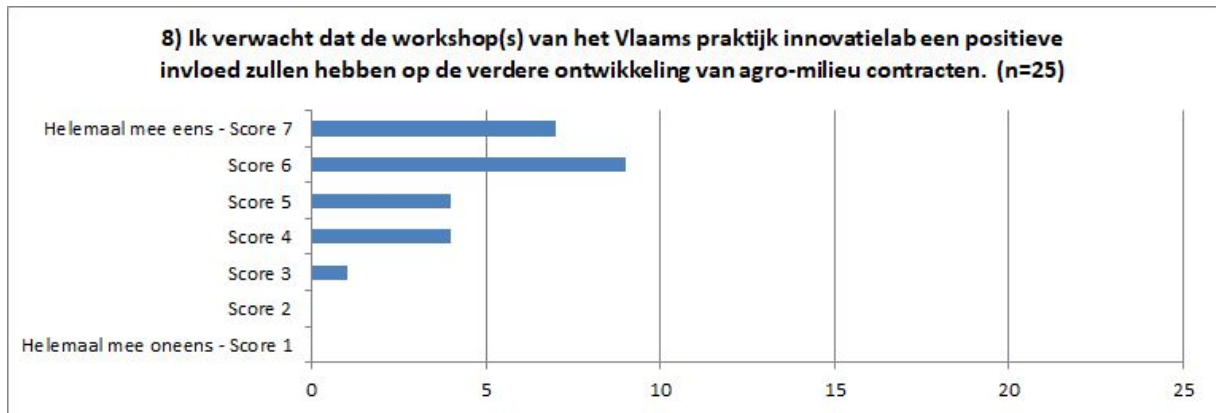
Toelichtingen door de deelnemers bij deze vraag:

- Het lijkt me interessanter om de groepen bij de discussies te mengen ipv te scheiden. Laat beleid in dialoog gaan met landbouwers. [score 6]
- Te weinig/geen tijd voor [score 2]

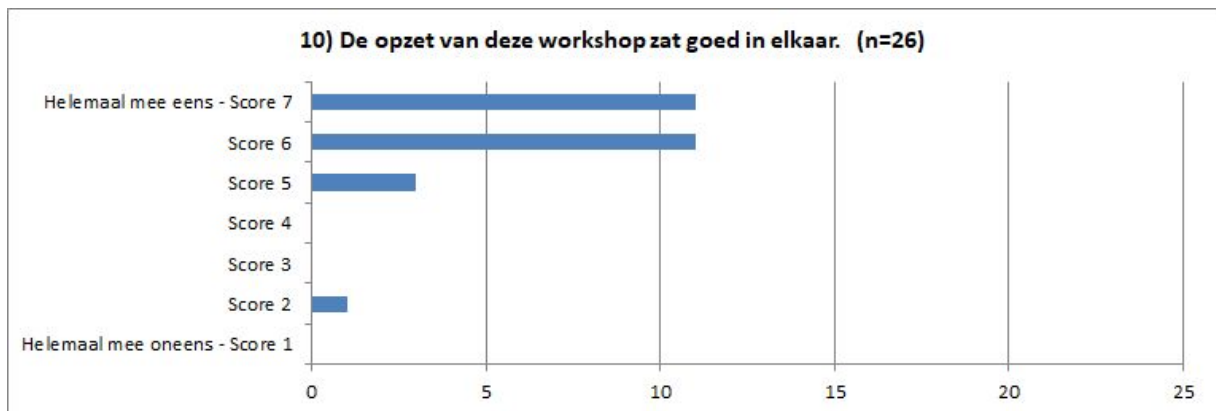
Toelichtingen door de deelnemers bij deze vraag:

- Via andere bronnen heb ik ook al veel over dit onderwerp geleerd [score 4]

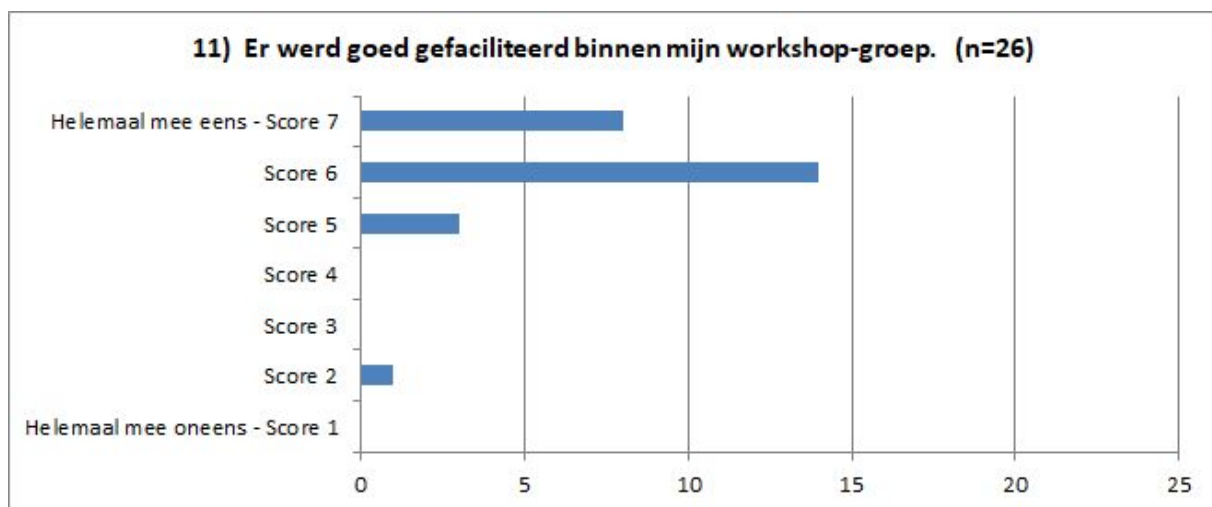
Toelichtingen door de deelnemers bij deze vraag:

- Ik hoop: ja; Ik verwacht: iets minder [score 6]

Toelichtingen door de deelnemers bij deze vraag:

- iets meer tijd voor discussies [voorzien] [Score 6]
- ! [score 7]

Toelichtingen door de deelnemers bij deze vraag:

- Natuurpunt, verwerkers, overheid, mee-boeren [score 4]
- ANB, meer landbouwers [score 5]
- tijd :) [score 5]
- Departement landbouw? [score 3]
- weet het niet [geen score]
- ANB, Natuurpunt [score 5]
- Meer landbouwers [score 4]
- Natuurorganisaties, landbouwers die betrokken zijn bij Vlaamse agrobeheergroepen [score 5]

13) Dit vond ik goed aan de workshop

- aanwezigheid boeren, buitenlandse ervaring. Mooie combinatie.
- Goede aanzet, goede balans van deelnemers
- Open discussie, niet al te grote groep
- inzicht toekomst landbouw
- goede externe sprekers
- goeie sprekers, interactie,...
- eigenlijk alles!
- goed evenwicht tussen presentaties en workshops. Divers publiek.

- Internationale contacten, mag nog breder. Op de IHWG (International Hamster Workgroup) werd er voorgesteld om te lobbyen voor meer collectieve en resultaatgerichte maatregelen. Kortsluiten tussen de twee is interessant.

14) Dit zou de workshop kunnen verbeteren

- Meer het eindresultaat benoemen: agroforestry/permaculture
- Het verslag, of de samenvatting, mag zeer breed verspreid worden, ook zoals een landbouwer suggereerde via landbouwwakpers.